

До питання прийняття рішень в соціо-економічній системі з позицій її розвитку*

О. І. Карінцеваⁱ, І. В. Терещенкоⁱⁱ, А. В. Дяченкоⁱⁱⁱ

Діяльність соціо-економічної системи здійснюється у розрізі взаємопов'язаних процесів, у яких здебільшого наявна варіабельність. Визначення напрямку, критеріїв, результатів розвитку можливе у випадку стабільного функціонування соціо-економічної системи з відхиленнями, зумовленими випадковими причинами. Тому зменшення варіабельності соціо-економічної системи на основі підвищення сталості є умовою її розвитку. На основі системно-логічного та структурно-функціонального підходів, методів синтезу та аналізу запропоновано підвищувати сталість на основі прийняття рішень щодо розвитку соціальної та економічної компонент соціо-економічної системи. Соціальна компонента сталості соціо-економічної системи полягає в її спроможності адаптивного реагування на нові соціальні потреби без змін існуючого рівня економічної рівноваги. Економічна компонента сталості соціо-економічної системи визначається можливістю підвищення або підтримання існуючого рівня економічної ефективності.

Ключові слова: варіабельність, економічна компонента, критерії, розвиток, соціальна компонента, сталість.

УДК 316.34:316.42/43

JEL коди: A13, D78

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні характер суспільних відносин характеризується не лише впливом економічних показників на соціальні, а й зворотнім впливом соціальних змінних. У статті «Размышление над эссе» К. Ерроу писав, що існують глибокі логічні труднощі, пов'язані зі встановленням меж раціональної поведінки людини, і що у людському способі вирішення проблем є деякий елемент творчості [11]. Тобто на зміну «економічній людині», єдиним джерелом мотивації діяльності якої є раціональність, з'являється «соціальна людина», на прийняття рішень якої впливають соціально-психологічні фактори, що визначає необхідність економічного виміру соціальних дій індивідууму і, відповідно, розгляд системи як соціо-економічної.

Нелінійний характер перебігу економічних і соціальних процесів, підвищення непередбачуваності конкурентного середовища, у якому функціонують соціо-економічні системи, актуалізує дослідження щодо прийняття рішень в аспекті їх розвитку.

ⁱ Карінцева Олександра Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету;

ⁱⁱ Терещенко Ірина Володимирівна, аспірант кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету;

ⁱⁱⁱ Дяченко Анна Вікторівна, здобувач кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету.

* Матеріал підготовлений та публікується за підтримки ДФФД України в рамках україно-білоруського проекту Ф54.5/005.

Діяльність соціо-економічної системи здійснюється у розрізі взаємпов'язаних процесів, у яких здебільшого наявна варіабельність. Зменшення варіації підвищує ефективність функціонування системи. Варіабельність складається з двох компонент, обумовлених різними причинами:

- власне системної («випадкові причини»), відповідальність менеджменту;
- причини, які можна пов'язати з певними причинами («особливі або спеціальні причини»), вони є характерними для деякої тимчасової ситуації, причину якої можна виявити й усунути [16].

Якщо спеціальні причини відсутні, то процес за визначенням є стабільним, що означає його передбачуваність та можливість управління, удосконалення. Якщо спеціальні причини наявні, то процес за визначенням вважається нестабільним, непередбачуваним із неможливістю управління. Така класифікація є важливою, оскільки з вищевикладеного випливає умова прийняття рішення щодо розвитку будь-яких процесів. А саме можливість визначення напрямку, критеріїв, результатів розвитку і т.п. лише за умови стабільного функціонування соціо-економічної системи з відхиленнями, зумовленими випадковими причинами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціо-економічні системи з позицій їх розвитку у зв'язку з діловим кліматом регіонального поступу розглядаються у працях Б. Штехера, Г. Хамела, К. К. Прахалада [9; 15]. Методологічні основи розвитку систем досліджені у роботі Л. Г. Мельника [3]. У праці С. А. Шинкарчука фактори, що впливають на розвиток соціо-еколого-економічної системи, систематизовані та згруповані у дві групи: екзогенні та ендегенні [10]. Специфіка взаємодії та можливість управління в соціо-економічній системі розглянута у роботі А. А. Урасової [8]. Короткий огляд існуючих методів прийняття рішень представлений у дослідженнях А. Устіновічіус і К. Лоневскі [7].

Невирішена частина загальної проблеми. Незважаючи на наявні дослідження недостатньо вивченим залишається процес прийняття рішень із позиції розвитку соціо-економічної системи.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування гіпотези про необхідність зменшення варіабельності соціо-економічної системи на основі підвищення її сталості як базової умови розвитку.

Завдання дослідження передбачають:

- 1) визначення сутності поняття «розвиток»;
- 2) виявлення основних характеристик соціо-економічної системи;
- 3) визначення можливих моделей розвитку соціо-економічної системи;
- 4) встановлення критеріїв розвитку соціо-економічної системи.

Основний матеріал. Розвиток є довгостроковим процесом послідовних кількісних і якісних змін соціо-економічної системи, у результаті яких виникає раніше не існуючий склад елементів цієї системи та взаємозв'язків між ними, які, у свою чергу, є передумовою для становлення системної вартісної цілісності.

Згідно з загальною теорією систем і класифікацією за рівнями ієрархії, запропонованою К. Боулдингом, соціально-економічна система належить до восьмого рівня (рівня соціальної організації, тобто систем, що включають об'єднання людей) і характеризується системоутворюючою роллю інтелекту, що дозволяє з високим ступенем ймовірності прогнозувати наслідки та попереджувати несприятливі наслідки [12].

Розвиток передбачає довгострокове цілеспрямоване функціонування соціо-економічної системи в якісно певному напрямі, що характеризується набором видів діяльності, правилами організації процесів, позицією в зовнішньому середовищі, трансформаціями капіталу.

Капітал – у залежності від області, у якій він функціонує, трансформуючись, – може виступати у трьох основних видах: економічному капіталі, який безпосередньо конвертується в гроші й інституціоналізується у формі прав власності; культурного капіталу, який за певних умов конвертується в економічний капітал і може бути інституціоналізований у формі освітніх кваліфікацій; соціального капіталу, що утворюється соціальними зобов'язаннями (зв'язками) і за певних умов конвертується в економічний капітал.

Соціальний капітал соціо-економічної системи є сукупністю реальних або потенційних ресурсів, пов'язаних з володінням стійкою мережею достатньо інституціоналізованих відносин взаємного знайомства і визнання. Ці відносини можуть існувати лише практично, у формі матеріального та/або символічного обміну, який сприяє їх підтримці. Вони також можуть бути оформлені соціально та гарантовані назвою або цілим набором інституціоналізованих актів, покликаних одночасно формувати й інформувати тих, хто через них проходить. Таким чином, обсяг соціального капіталу, яким володіє соціально-економічна система, залежить від розміру мережі зв'язків, які вона може ефективно мобілізувати, і від обсягу капіталу (економічного, культурного чи символічного), яким, у свою чергу, володіє кожен з тих, хто із нею пов'язаний. Це означає, що соціальний капітал, хоча відносно не зводиться до економічного та культурного капіталів того чи іншого конкретного агента або навіть групи пов'язаних з ним агентів, ніколи не залишається повністю незалежним від цих форм капіталу, оскільки обміни, які породжують взаємне визнання, припускають підтвердження деякого мінімуму об'єктивної однорідності, оскільки він (соціальний капітал) мультиплікативно впливає на капітал, яким вже володіє даний агент [14].

Соціо-економічна система розвивається згідно таких принципів:

- системності та комплексності. Тобто соціо-економічну систему утворює сукупність елементів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності та утворюють певну цілісність, єдність, яка формує й виявляє свої властивості в процесі взаємодії з навколишнім середовищем;

- балансу інтересів. Даний принцип вказує на те, що розвиток соціо-економічної системи повинен відбуватися з урахуванням інтересів усіх зацікавлених груп;

- довгостроковості планування. Цей принцип полягає у необхідності вибудови траєкторії розвитку соціо-економічної системи з позицій її тривалого існування. Акцентуація на короткострокових завданнях обмежує можливий горизонт функціонування системи;

- адаптації (створення власних ланцюжків вартості та вбудовування у зовнішні існуючі ланцюжки);

- капіталізації активів соціо-економічної системи, що реалізується у відповідності до таких алгоритмів: а) реєстрація активів, розвиток ринків факторів виробництва; б) збільшення ліквідності активів за рахунок створення цілісних майнових комплексів і ринків факторів виробництва; в) нове зібрання активів на території.

До функцій соціо-економічної системи з точки зору її економічної цінності належить:

- формування та підтримка параметрів навколишнього середовища, необхідних для забезпечення життєдіяльності людини;
- відтворювальна функція, що полягає в здатності системи відтворювати матеріальні блага для людей;
- регулююча функція, що полягає у регулюванні руху ресурсів між суспільством і природою.

До функцій соціо-економічної системи з точки зору її соціальної цінності належить:

- освітня (зростання рівня освіченості у суспільстві у результаті діяльності соціо-економічної системи);
- якісна (підвищення рівня життя населення, зниження захворюваності, збільшення тривалості життя);
- кількісна (зростання задоволення потреб людини в інформації).

Вплив сукупності факторів на функціонування соціо-економічної системи приводить до деструкції в її функціонуванні за умов відсутності сталості розвитку системи. Негативними трансформаціями соціо-економічної системи є зниження умов життєдіяльності суспільства, диференціація населення за рівнем життя, збільшення захворюваності, зниження тривалості життя, низький рівень освіти тощо. Деформації, що зумовлені впливом факторів на функціонування соціо-економічної системи, проявляються у збільшенні вартості ресурсів, інфляції, низькому рівні продуктивності тощо.

Забезпечення розвитку соціо-економічної системи і реалізація її економічного потенціалу можливі на основі:

а) фокусуванні зусиль на точці росту й концентрації інвестицій у пріоритетні сектори із забезпеченням високої цінності товару (послуги), що випускається;

б) формування каркасу розвитку, інфраструктури, що забезпечує стійкість розвитку.

Для соціо-економічної системи важливий керований розвиток як наслідок виваженого та цілеспрямованого управління.

Невід'ємним елементом семантики розвитку є розуміння його як динамічного процесу. Загальними рисами багатьох інтерпретацій є такі властивості, як тривалість у часі, його необоротний характер, але, разом із тим, можливість зміни напряму. Траєкторії розвитку можуть бути різними, але на тривалих тимчасових інтервалах загальний тренд розвитку соціо-економічної системи звичайно визнається спіралеподібним. Із часом імовірність зміни напряму розвитку збільшується у зв'язку з його циклічністю [5].

Сучасна наука розділяє поняття соціо-економічного розвитку та соціо-економічного зростання. Макроекономічна наука стверджує, що зростання виступає як частина розвитку, так і одна з його характеристик. Якщо розвиток передбачає якісні зміни у соціо-економічній системі, то зростання пов'язане з кількісною зміною обсягів системи чи її складових. Зростання може бути позитивним у випадку перевищення показників періоду, які аналізуємо, у порівнянні з базисним. В іншому випадку, коли при порівнянні звітного періоду з базисним відбувається зменшення показників, спостерігається негативне зростання.

Поняття зростання та розвитку корелюють між собою. Зростання системи в цілому або її складових частин обумовлює якісні перетворення системи, тобто її розвиток. З іншого боку, розвиток впливає на збільшення певних показників, які характеризують кількісний стан системи.

Виділяють дві складові зростання – екстенсивна та інтенсивна. Екстенсивний шлях базується на збільшенні обсягів залучених трудових, матеріальних, фінансових чи інших ресурсів у діяльність соціо-економічної системи. Інтенсивний шлях передбачає впровадження інновацій, підвищення якості трудових ресурсів, інституційні перетворення, вдосконалення організації господарського життя, впровадження сучасних методів управління та ін.

Розглядати розвиток соціо-економічної системи доцільно у двох варіантах: як процес, обумовлений внутрішніми потенційними особливостями, розгортанням існуючих задатків, що носять цілеспрямований характер; і як обумовлений здатністю підприємства доцільно реагувати змінами структури й функцій на зміни зовнішнього середовища.

Сьогодні існують три відомі концепції першопричини, що обумовлюють зміни в організаціях:

- екстерналістська, згідно з якою першопричини змін будь-якої системи знаходяться за межами системи, а сама організація не має здатності до спонтанної зміни і без впливу зовнішніх сил залишається незмінною;

- теорія іманентної зміни, яка стверджує, що певна система перетворюється внаслідок її властивості змінюваності та виходячи з власних можливостей і ресурсів. Зовнішні фактори (які являють собою системи, що іманентно трансформуються) не відкидаються, а розглядаються як додаткові;

- інтегральна теорія, що пояснює природу змін в організації як результат взаємодії внутрішніх і зовнішніх сил.

Розвиток соціо-економічних систем, виходячи з позицій того чи іншого підходу, може здійснюватися в рамках різних моделей.

Органічний (або внутрішній) розвиток передбачає впровадження якісних змін за рахунок накопичених системою знань, навичок, фінансових, матеріальних і нематеріальних активів, а також залучених ресурсів, що спрямовуються на удосконалення, трансформацію внутрішніх систем і процесів тощо. Усі соціо-економічні системи застосовують цю модель на тому чи іншому етапі свого життєвого циклу. Основною метою внутрішнього розвитку є прагнення системи до забезпечення своєї незалежності.

Друга модель – модель зовнішнього розвитку – передбачає якісну зміну складу і взаємозв'язків соціо-економічної системи через залучення та використання компетенцій і підсистем сторонніх систем для здійснення певних (уже засвоєних чи принципово нових) видів діяльності або їх комбінування, результатом чого може стати створення нової системи. Основна причина зовнішнього розвитку криється у прагненні отримати синергійний ефект внаслідок взаємодоповнюючої дії активів двох або декількох соціо-економічних систем, сукупний результат яких суттєво перебільшує суму результатів самостійних дій цих систем.

Розвиток соціо-економічної системи в межах виключно однієї з моделей неможливий: динамічність зовнішнього середовища, а також зростаючі вимоги до гнучкості та адаптивності внутрішніх процесів соціо-економічних систем зумовлюють доцільність органічного поєднання різних моделей розвитку на різних етапах існування системи. В узагальненому вигляді розвиток соціально-економічних систем відбувається в економічному та соціальному напрямках, тобто через механізми прийняття рішень про економічні та соціальні зміни. Суб'єктами цих змін виступають економічні та соціальні агенти. Для ефективного функціонування соціо-економічної системи необхідно є

сумісність стимулів вищеперерахованих агентів. Наявність асиметричної інформації, коли суб'єкти взаємодії володіють неоднаковою інформацією про уподобання й можливості один одного, призводить до несумісності стимулів і неефективних рішень [1]. Таким чином, ефективність розвитку соціо-економічної системи передбачає створення програми її розвитку з урахуванням інтересів усіх агентів.

Термін «прийняття рішень», із економічної точки зору, означає правила раціональної поведінки людей в завданнях вибору за умови обмежених ресурсів [4]. Його активно використовують в когнітивній психології [6], де розглядаються гіпотези про вплив організації людської пам'яті на процес прийняття рішень та експериментально визначаються межі людських можливостей в завданнях вибору.

Прийняття рішень не є одномоментним актом. Г. Саймон [14] виділяє у ньому три етапи: пошук інформації, пошук і знаходження альтернатив, вибір кращої альтернативи.

На першому етапі збирається вся доступна на момент прийняття рішення інформація: фактичні дані, думки експертів. Там, де це можливо, будуються математичні моделі чи проводяться соціологічні опитування; визначаються погляди на проблему з боку зацікавлених груп, що впливають на рішення.

Другий етап пов'язаний з визначенням того, що можна зробити в наявній ситуації, тобто з визначенням варіантів рішень (альтернатив). А третій етап включає порівняння альтернатив і вибір найкращого варіанту (або варіантів) рішення.

Традиційно прийнято розрізняти три основні завдання прийняття рішень:

1) упорядкування альтернатив, тобто визначення порядку на множині альтернатив. У загальному випадку вимога впорядкування альтернатив означає визначення відносної цінності кожної з них;

2) розподіл альтернатив за класами рішень;

3) виділення кращої альтернативи. Це завдання традиційно вважається основним у прийнятті рішень, оскільки вибір звичайно відбувається за умов невизначеності. Особливістю багатьох завдань прийняття рішень щодо розвитку соціо-економічної системи є конструювання нових альтернатив у процесі вирішення проблем.

Таким чином, соціо-економічна система у процесі розвитку приймає рішення щодо функціонування її соціальної та економічної компонент. Умовою ефективного розвитку є забезпечення сталості діяльності системи і, відповідно, її компонент.

Соціальна компонента сталості соціо-економічної системи полягає в її спроможності адаптивного реагування на нові соціальні потреби без змін існуючого рівня економічної рівноваги. Економічна компонента сталості соціо-економічної системи визначається можливістю підвищення або підтримання існуючого рівня економічної ефективності.

Економічна ефективність функціонування соціо-економічних систем визначається як співвідношення виражених у вартісній формі результатів (включаючи як позитивні, так і негативні ефекти в суміжних секторах суспільної активності) діяльності системи і величини витрат, які забезпечили їх отримання (включаючи витрати на попередження негативних соціальних наслідків). Негативні соціальні наслідки виробництва суттєво впливають на результати функціонування соціо-економічних систем, викликаючи виникнення значних соціо-економічних витрат, що зумовлює необхідність врахування соціальної складової при обґрунтуванні господарських рішень щодо розвитку соціо-економічної системи.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Чим нижча варіабельність системи, тим вища ефективність її функціонування. Зниження варіабельності соціо-економічної системи можливе за рахунок підвищення її сталості. Сталість соціо-

економічної системи проявляється у двох напрямках: соціальному та економічному. Соціальна сталість соціо-економічної системи полягає в її спроможності адаптивного реагування на нові соціальні потреби, не змінюючи існуючий рівень економічної рівноваги. Економічна сталість соціо-економічної системи визначається можливістю підвищення або підтримки існуючого рівня економічної ефективності. Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні інструментарію підвищення сталості соціо-економічної системи.

Література

1. *Измалков, С.* Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / С. Измалков, К. Сонин, М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С. 4–27.
2. *Ларичев, О. И.* Теория и методы принятия решений, а также Хроника событий в Волшебных Странах / О. И. Ларичев. – М. : Логос, 2000. – 296 с.
3. *Мельник, Л. Г.* Методология развития : монография / Л. Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга, 2005. – 602 с.
4. *Нейман, Дж. фон.* Теория игр и экономическое поведение / Дж. фон Нейман, О. Моргеиштерн. – М. : Наука, 1970. – 346 с.
5. *Погорелов, Ю. С.* Інформаційні технології в оцінці та моделюванні розвитку підприємства / Ю. С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10. – С. 172–179.
6. *Солсо, Р. Л.* Когнитивная психология / Р. Л. Солсо. – М. : Тривола, 1996. – 600 с.
7. *Устиновичиус, А.* Вербальный анализ решений / А. Устиновичиус, К. Лоневски // Economics and Management. – 2013. – № 2. – С. 212–229.
8. *Урасова, А. А.* Специфика взаимодействия и возможности управления в социэкономической системе / А. А. Урасова // Ars Administrandi. – 2011. – №4. – С. 21–28.
9. *Хамел, Г.* Конкуренция за будущее. Создание рынков завтрашнего дня / Г. Хамел, К. К. Прахалад ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2002. – 259 с.
10. *Шинкарчук, С. А.* Трансформация социо-эколого-экономической системы под воздействием эндогенных и экзогенных факторов / С. А. Шинкарчук // Экономика и управление. – 2013. – № 3. – С. 149–153.
11. *Arrow, K.* Reflections on the essays. In: Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy / Ed.: G. R. Feiwel. – L. : Macmillan, 1987. – 734 p.
12. *Boulding, K.* General Systems Theory: The Skeleton of Science, Management Science, april 1956. – P. 197–208.
13. *Bourdieu, Pierre.* Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital, in: Kreckel, Reinhard (ed.) Soziale Ungleichheiten (Soziale Welt, Sonderheft 2). Goettingen: Otto Schwartz & Co., 1983. – P. 183–198.
14. *Simon, H. A.* The New Science of Management Decision. N. Y. : Harper and Row Publishers, 1960. – 224 p.
15. *Stecher, B.* An Investor's Perspective on the Investment Climate in Developing Countries / B. Stecher // Investment Climate, Growth and Poverty / Edited by Gudrun Kochendorfer-Lucius and Boris Pleskovic. – Washington D. C. : The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2005. – P. 21–25.
16. *Shewhart, W. A.* (1939/1986) Statistical Methods from the Viewpoint of Quality Control. – N.Y., Dover Publications, Inc., (republished). – 160 P.

Отримано 12.03.2014 р.

О принятии решений в соціо-економической системе с позиций её развития

АЛЕКСАНДРА ИВАНОВНА КАРИНЦЕВА*,
ИРИНА ВЛАДИМИРОВНА ТЕРЕЩЕНКО**,
АННА ВИКТОРОВНА ДЯЧЕНКО***

* кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и бизнес-администрирования Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: niko_kha@ukr.net

** аспирант кафедры экономики и бизнес-администрирования
Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: Teric@inbox.ru

*** соискатель Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: av_dyachenko@mail.ru

Деятельность соціо-економической системы осуществляется в разрезе взаимосвязанных процессов, в которых чаще всего присутствует вариабельность. Определение направления, критериев, результатов развития возможно в случае стабильного функционирования соціо-економической системы с отклонениями, обусловленными случайными причинами. Поэтому уменьшение вариабельности этой системы на основе повышения устойчивости является условием её развития. На основе системно-логического и структурно-функционального подходов, методов синтеза и анализа предложено повышать устойчивость на основе принятия решений по развитию социальной и экономической компонент соціо-економической системы. Социальная компонента устойчивости соціо-економической системы заключается в её способности адаптивного реагирования на новые социальные нужды без изменений существующего уровня экономического равновесия. Экономическая компонента устойчивости соціо-економической системы определяется возможностью повышения или поддержания существующего уровня экономической эффективности.

Ключевые слова: вариабельность, экономическая компонента, критерии, развитие, социальная компонента, устойчивость.

Mechanism of Economic Regulation, 2014, No 2, 61–69
ISSN 1726-8699 (print)

On the Issue of Decision-Making in Socio-Economic System from the Point of Its Development

OLEKSANDRA I. KARINTSEVA*,
IRYNA V. TERESHCHENKO**,
ANNA V. DYACHENKO***

* *C.Sc. (Economics)*, Associate Professor, Department of Economics and Business-Administration,
Sumy State University, R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, niko_kha@ukr.net

** *Postgraduate student*, Sumy State University
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, e-mail: Teric@inbox.ru

*** Postgraduate student, Sumy State University
R.-Korsakova Street, 2, Sumy, 40007, Ukraine,
phone: 00-380-542-332223, e-mail: av_dyachenko@mail.ru

Manuscript received 12 March 2014.

Activity of socio-economic system is performed in the context of interrelated processes, which usually have variability. Determining the direction, criteria and results of development is possible if socio-economic system operates stably with deviations caused by chance reasons. Therefore, reducing the variability of the socio-economic system by increasing stability is the condition for its development. It is suggested to increase stability based on make decisions concerning social and economic components of socio-economic system applying system and logical approach, structural and functional approach, synthesis and analysis methods. Social component of socio-economic system stability lies in its ability to react adaptively to new social needs without changes of current level of economic balance. Economic component of socio-economic system stability consists in ability to improve or maintain current level of economic efficiency.

Keywords: variability, economic component, criteria, development, social component, stability.

JEL Codes: A13, D78

References: 16

Language of the article: Ukrainian

References

1. Yzmalkov, S., Sonyn K., Yudkevych M. (2008), "Theory of Economic Mechanisms," *Voprosy ekonomyky*, 1, 4–27. (In Russian)
2. Larychev, O. Y. (2000), *Theory and Methods of Decision-Making, as well as Chronicle in Finding Neverland*, Moscow, Lohos. (In Russian)
3. Melnyk, L. H. (2005), *Methodology of Development*, Sumy, Unyversytetskaia kniha. (In Russian)
4. Neiman, Dzh. fon and Morheyshtern, O. (1970), *Theory of Games and Economic Behaviour*, Moscow, Nauka. (In Russian)
5. Pohorelov, Yu. S. (2008), "Information technology in assessment and modelling of enterprise," *Aktualni problemy ekonomiky*, 10, 172–179. (In Ukrainian)
6. Solso, R. L. (1995), *Cognitive Psychology*, Moscow, Tryvola. (In Russian)
7. Ustynovychyus, A., Lonevsky K. (2013), "Verbal decision analysis," *Economics and Management*, 2, 212–229. (In Russian)
8. Urasova, A. A. (2011), "The specificity of the interaction and management capabilities in the socio-economic system," *Ars Administrandi*, 4, 21–28. (In Russian)
9. Khanel, H., Prakhald K. (2002), *Competition for the Future. Creating tomorrow's markets*, Moscow, Olimp-Byznes. (In Russian)
10. Shynkarchuk, S. A. (2013), "The transformation of socio-ecological-economic system under the influence of endogenous and exogenous factors," *Ekonomyka i upravlenye*, 3, 149–153. (In Russian)
11. Arrow, K. (1987), *Reflections on the essays. In: Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy*, ed.: G. R. Feiwel, London, Macmillian.
12. Boulding, K. (1956), *General Systems Theory: The Skeleton of Science*, Management Science.
13. Bourdieu, Pierre (1983), Okonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital, in: Kreckel, Reinhard (ed.) *Soziale Ungeichheiten (Soziale Welt, Sonderheft 2)*, Goettingen, Otto Schwartz & Co.
14. Simon, H. A. (1960), *The New Science of Management Decision*, New York, Harper and Row Publishers.
15. Stecher, B. (2005), *An Investor's Perspective on the Investment Climate in Developing Countries, Investment Climate, Growth and Poverty*, Edited by Gudrun Kochendorfer-Lucius and Boris Pleskovic, Washington D.C., The International Bank for Reconstruction and Development, 21–25.
16. Shewhart, W. A. (1939/1986), *Statistical Methods from the Viewpoint of Quality Control*, New York, Dover Publications, Inc., (republished).